

**Briuselis, 2025 m. balandžio 28 d.
(OR. en)**

7635/25

LIMITE

**CULT 23
JEUN 41
AUDIO 18
PI 55
EDUC 84
EMPL 122
SOC 183
DIGIT 52
RECH 132
STAT 20**

PRANEŠIMAS

nuo:	Tarybos generalinio sekretoriato
kam:	Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	Tarybos išvadų dėl paramos jaunesiems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams jų karjeros pradžioje projektas - <i>Patvirtinimas</i>

Kultūros reikalų komitetas išnagrinėjo išvadų pirmiau nurodyta tema projektą. Priede pateiktam tekstui pritaria visos delegacijos.

Nuolatinių atstovų komiteto prašoma patvirtinti Kultūros reikalų komiteto susitarimą dėl priede išdėstyto teksto ir pateikti jį Tarybai (EYCS) patvirtinti 2025 m. gegužės 13 d. posėdyje, o vėliau paskelbti *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

Projektas

**Tarybos išvados dėl paramos jauniems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams
jų karjeros pradžioje**

EUROPOS SĄJUNGOS TARYBA,

ATSIŽVELGDAMA Į:

1. kultūros (kaip bendrosios gėrybės), meninės laisvės ir kultūrų įvairovės savitą vertę, taip pat kultūros ir kūrybos sektorių vaidmenį užtikrinant Europos socialinį ir ekonominį vystymąsi ir stiprinant europinę tapatybę, bendrystės jausmą bei demokratijos principus;
2. tai, kad menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai yra kūrybiškumo ir inovacijų variklis – jie įkūnija kultūrinės vertybės, skatina Europos socialinę ir ekonominę sanglaudą, didina mūsų demokratinių visuomenių gerovę, įvairovę ir įtraukumą, taip pat veikia kaip tvari vietos ir regionų plėtros varomoji jėga;
3. jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų vaidmenį didinant kultūros sektoriaus atsparumą ir tvarumą;
4. itin svarbų jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų indėlį į kultūrų įvairovę, nes jie taiko naujus kūrybinius metodus ir novatoriškas koncepcijas, taip pat jų indėlį palaikant ir skatinant tarptautinę taiką ir saugumą¹;
5. tai, kad nei ES teisėje, nei valstybių narių teisinėse sistemose nėra aiškios sąvokų „jaunieji menininkai“ arba „jaunieji kultūros ir kūrybos specialistai“ apibrėžties²;

¹ JT ateities paktas, kurį JT Generalinė Asamblėja priėmė 2024 m. rugsėjo 22 d. įvykusiame aukščiausiojo lygio susitikime dėl ateities.

² Šiame dokumente vartojamos sąvokos išsamiau paaiškinamos priedo dalyje „Apibrėžtys“.

6. tai, kad nepaisant to, koks yra jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų vaidmuo ar statusas (kaip samdomųjų darbuotojų arba kaip savarankiškai dirbančių asmenų), ir neatsižvelgiant į lyčių nelygybę ir kitų rūšių nelygybę, jų socialinei ir profesinei padėčiai – priklausomai nuo atitinkamos meno srities – dažnai būdingas nesaugumas, nereguliarus darbas ir neprognozuojamos pajamos, silpna pozicija rangovų atžvilgiu ir nepakankamos galimybės gauti socialinę apsaugą arba tokių galimybių nebuvimas;
7. tai, kad į darbo rinką patenkantys jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai dažnai turi nedaug žinių apie verslininkystę, ekonomiką, apskaitą, teisinės sistemas (įskaitant autorių teises ir kitas intelektinės nuosavybės teises), galimybes gauti finansavimą ir yra nepakankamai informuoti apie socialinę apsaugą;
8. tai, kad jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai, nepaisant jų meninio išsilavinimo, dažnai neranda kokybiško darbo kultūros ir kūrybos sektoriuose arba yra priversti ieškoti papildomų būdų užsidirbti pragyvenimui;
9. viešųjų ir privačiųjų kultūros įstaigų vaidmenį kuriant galimybes įsidarbinti jaunesiems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams, be kita ko, teikiant informaciją apie užimtumą ir mentorystės bei kt. paslaugas;
10. tai, kad reikia imtis iniciatyvų remti jaunuosius menininkus ir kultūros bei kūrybos specialistus, kurie pradeda savo profesinį kelią, ir kad reikia laikytis sistemingesnio požiūrio į paramą tokiems asmenims;

11. tai, kad paprastai laikoma, jog jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai gauna mažą darbo užmokestį, ir kad jiems turi būti sąžiningai ir tinkamai atlyginama taip, kad būtų atspindėtas jų išsilavinimas, reali kompetencija ir profesinė patirtis³;
12. tai, kad visuomenėje menkai pripažįstama su kultūros ir kūrybos sektoriais susijusio darbo svarba bei pobūdis ir kūrybos proceso sudėtingumas,

PRAŠO VALSTYBIŲ NARIŲ ATITINKAMU LYGMENIU:

13. pripažinti unikalias meninių profesijų ypatybes ir sudėtingas jų darbo sąlygas, įskaitant kliūtis, susijusias su negalia ir lytimi, taip pat socialiniais aspektais ir rase grindžiamas kliūtis, poreikį imti laikyti tokias profesijas pragyvenimo šaltiniu ir poreikį tinkamai gerbti autorių teises ir gretutines teises, taip pat kitas intelektinės nuosavybės teises, kurios suteikiamos menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams jų profesinės veiklos rezultatų atžvilgiu;
14. pripažinti psichikos sveikatos svarbą ir iššūkius, su kuriais gali susidurti jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai, ir skatinti rengti tinkamas paramos priemones;
15. apsvarstyti galimybę plėtoti arba gerinti jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų tinkamą socialinę apsaugą ir socialines teises;

³ 2023 m. lapkričio 21 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl ES menininkų ir kultūros bei kūrybos sektorių darbuotojų socialinės ir profesinės padėties sistemos (2023/2051(INL)).

16. siekti, kai aktualu, plėtoti meninio švietimo turinį, kad jaunimui būtų lengviau įgyti visas būtinas kompetencijas kultūros ir kūrybos sektoriuose ir sužinoti apie svarbius dalykus, pavyzdžiui, apie galimybes įsidarbinti, verslininkystę, sąžiningą praktiką, autorių teises ir platesnę intelektinės nuosavybės sistemą, skaitmenines ir technologines priemones, įskaitant dirbtinį intelektą (DI) – tiek galimus jo naudojimo būdus, tiek jo galbūt keliamą riziką, juridines teises ir pareigas, socialinę apsaugą, kovą su seksualiniu smurtu ir smurtu dėl lyties ir apskritai kovą su visų formų diskriminacija, reklamą ir rinkodarą, veiklos internete plėtojimą ir ryšių su skaitmenine auditorija mezgimą;
17. skatinti su meniniu švietimu susijusius suinteresuotuosius subjektus rengti projektus, kurie būtų remiami pagal ES programą „Erasmus+“, skirtą jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų švietimui ir įgūdžių ugdymui;
18. skatinti su meniniu švietimu susijusius suinteresuotuosius subjektus toliau plėtoti ir stiprinti jų profesinio orientavimo tarnybų ar panašių institucijų vaidmenį arba, kai aktualu, skatinti karjeros specialistų ir ES šalyse veikiančių kultūros įstaigų bendradarbiavimą;
19. toliau remti jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų dalyvavimą kultūros ir kūrybos sektorių veikloje, teikiant informaciją apie programą „Kūrybiška Europa“ ir kitas atitinkamas Europos programas bei iniciatyvas, įskaitant sanglaudos politikos fondus;

20. skatinti ir lengvinti, kai tinkama, savišvietą ir neformalųjį mokymąsi visiems (pvz., pasitelkiant mėgėjų meną) bei jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų mokymąsi visą gyvenimą (pvz., rengiant praktinius seminarus ir menininkų kūrybinės viešnages), kad būtų skatinamas jų tobulėjimas ir jie įgytų praktinės patirties ir įgūdžių, būtinų karjerai pradėti;
21. apsvarstyti galimybę plėtoti ir populiarinti esamus tarpdisciplininius menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų, dirbančių įvairiuose kultūros ir kūrybos sektoriuose, bendradarbiavimo tinklus, kartu su viešojo administravimo, verslo, pramonės ir akademinės bendruomenės atstovais, be kita ko, atokiausiuose ir nepalankioje padėtyje esančiuose regionuose, taip pat užjūrio šalyse ir teritorijose;
22. remti kūrybinės ir meninės veiklos įvairiuose kultūros ir kūrybos sektoriuose debiutus ir rezultatus ir didinti jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų, kurie pradeda savo karjerą tiek tradicinėse, tiek naujose srityse, matomumą, *inter alia*, rengiant specialias programas;
23. apsvarstyti galimybę skatinti ir plėtoti veiksmingas paramos sistemas ir privataus patronažo paskatų sistemas, skirtas jauniems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams kaip nepakankamai darbo rinkoje atstovaujamai grupei, užtikrinant, kad į finansavimo strategijas būtų įtraukti sąžiningi tinkamo atlyginimo ir darbo sąlygų principai;

24. išlaikyti ir toliau plėtoti stipendijų programas, skirtas jauniems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams;
25. apsvarstyti galimybę plėtoti ir populiarinti esamas priemones arba kurti naujas priemones (pvz., interneto portalus / vadovus / naujienlaiškius), skirtas naudingai informacijai, geriausios praktikos pavyzdžiams ir naujienoms apie darbo rinką jauniems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams, taip pat apsvarstyti galimybę gilinti žinias apie jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų, įskaitant asmenis su negalia ir mažiau galimybių turinčius asmenis, užimtumą;
26. apsvarstyti galimybę remti ir lengvinti iniciatyvas, pagal kurias užmezgamas tiesioginis ryšys tarp įsivertinusių menininkų bei kultūros ir kūrybos specialistų ir jaunųjų šių profesijų atstovų, pavyzdžiui, specialias ryšių užmezgimo sesijas, tinklaveikos renginius ar mentorystės programas, siekiant padėti panaikinti atotrūkį tarp švietimo ir užimtumo kultūros ir kūrybos sektoriuose;
27. nuolat atnaujinti savo indėlį į platformos „CreativesUnite“ darbo sąlygų kultūros ir kūrybos sektoriuose ir veiksmų, įskaitant Ukrainos menininkams taikytinus veiksmus⁴, žemėlapi;

⁴ <https://creativesunite.eu/>.

**PRAŠO EUROPOS KOMISIJOS IR VALSTYBIŲ NARIŲ ATITINKAMAI
LYGMENIMIS IR ATITINKAMOSE SAVO KOMPETENCIJOS SRITYSE:**

28. atsižvelgiant į diskusijų Taryboje ir Europos Parlamente rezultatus, skatinti sudaryti tinkamas sąlygas spręsti jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų socialinės ir profesinės padėties klausimą – tai būtų itin svarbus būsimos ES strateginės kultūros programos ir kito ES darbo plane kultūros srityje, taip pat nuolatinio dialogo su Europos socialiniais partneriais ir suinteresuotaisiais subjektais elementas;
29. skatinti jaunuosius menininkus ir kultūros bei kūrybos specialistus dalyvauti esamose programose, pavyzdžiui, programose „Kūrybiška Europa“ (įskaitant iniciatyvą „Culture Moves Europe“), „Erasmus+“, „Erasmus jauniejiems verslininkams“ ir „Europos horizontas“. Be to, kai taikytina, kurti paskatas, kad jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai galėtų keistis geriausios praktikos pavyzdžiais ir įgyti patirties ES valstybėse narėse ir kitose tose programose dalyvaujančiose šalyse. Tuo tikslu turėtų būti skatinamos iniciatyvos, pagal kurias būtų rengiami programų „Erasmus+“, „Kūrybiška Europa“ ir „Europos horizontas“ nacionalinių kontaktinių punktų tarpusavio informaciniai susitikimai arba kuriamos jų bendros komunikacijos platformos;
30. toliau populiarinti programą „Kūrybiška Europa“, įskaitant mobilumo veiksmų iniciatyvą „Culture Moves Europe“ ir kitas iniciatyvas, kad jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai galėtų dalyvauti individualiuose kultūrinio mobilumo projektuose ir kūrybinėse viešnagėse visose programoje „Kūrybiška Europa“ dalyvaujančiose šalyse ir galbūt už jų ribų, nes tai gali padėti jiems plėtoti ir stiprinti tarptautinius profesinius ryšius;

31. skatinti projektus, apimančius darbo rinkoje veiklą pradedančių jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų padėties mokslinius tyrimus, kuriuose būtų atsižvelgiama į darbo teisės aktų, apmokestinimo ir socialinės apsaugos aspektus;
32. propaguoti socialinio dialogo, kaip priemonės jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų darbo sąlygoms gerinti nacionaliniu ir ES lygmenimis, pridėtinę vertę ir remti veiksmus, grindžiamus ES lygmeniu jau atliktu darbu mobilumo, apmokestinimo (įskaitant PVM), socialinės apsaugos, saugos ir sveikatos darbe, informacijos teikimo ir kitais klausimais, susijusiais su menininkais ir kultūros bei kūrybos specialistais, taip pat skatinti keitimąsi praktine patirtimi ir geriausios praktikos kultūros ir kūrybos sektoriuose pavyzdžiais;
33. visapusiškai gerbiant kultūros įstaigų ir kolegialaus valdymo struktūrų savarankiškumą, rekomenduoti, kad jos skatintų jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų dalyvavimą sprendimų priėmimo procese;
34. apsvarstyti galimybę į viešąją statistiką įtraukti duomenis apie jaunuosius menininkus ir kultūros bei kūrybos specialistus, kai tai tikslinga ir neužkraunant pernelyg didelės administracinės naštos;
35. kad būtų padidintas pagal švietimo ir mokymo programas ugdomų įgūdžių aktualumas, skatinti, kai tikslinga, diegti nuolatinės ir palyginamos visos Europos absolventų karjeros stebėjimo sistemas, remiantis visoje Europoje sukaupta bandomojo projekto EUROGRADUATE patirtimi;
36. sudaryti palankesnes sąlygas tarpvalstybiniam kultūros ir kūrybos sektorių kompetencijų perkeliamumui ir jį remti;

37. apsvarstyti galimybę remti kokybiškų stažučių jauniesiems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams kūrimą ir plėtojimą, taip pat mainus kultūros ir kūrybos srityse, kurie būtų palengvinami pasitelkiant atitinkamas Europos programas ir iniciatyvas, įskaitant Sanglaudos fondą, ir kurie gali padėti dalytis geriausios praktikos pavyzdžiais ir užmegzti švietimo, mokymo ir jaunimo organizacijų ryšius su analogiškėmis organizacijomis kultūros ir kūrybos sektoriuose;
38. toliau remti, kai tinkama, programos „Erasmus+“ kultūrinę dimensiją; pagal šią programą remiami aukštojo mokslo įstaigų mobilumo ir bendradarbiavimo projektai meno ir kultūros srityse, atvertos galimybės jaunimui atrasti kultūrą ir su ja išsamiai susipažinti, o tūkstančiai kultūros paveldo srityje dirbančių įstaigų ir asociacijų gali plėtoti savo ugdymo programas;
39. apsvarstyti galimybę remti jaunuosius menininkus ir kultūros bei kūrybos specialistus, turinčius ribotas galimybes, pavyzdžiui, tuos, kurie priklauso mažumoms arba yra iš programos „Kūrybiška Europa“ asocijuotųjų trečiųjų šalių, taip pat į ES atvykstančius menininkus, kuriems gresia pavojus, ir perkeltuosius menininkus, kad jiems būtų padėta gerinti savo pajamų padėtį ir didinti savo konkurencingumą darbo rinkoje (pvz., įgyvendinant tokias iniciatyvas kaip menininkų kūrybinės viešnagės, teisinės konsultacijos, kursai, mokymai ir lėšos kūrybiškumui skatinti);
40. geriausiai praktikai, kurą valstybės narės taiko siekdamos, kad jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai taptų labiau matomi, pristatyti naudoti esamas platformas⁵ ir jas toliau plėtoti;
41. šių išvadų įgyvendinimą įvertinti ne vėliau kaip 2029 m.,

⁵ Pvz., Europos naujų menininkų propagavimo platformas (2021–2023 m.): <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europe-culture-strand/european-platforms>; EIB instituto finansuojamą menininkų tobulinimosi programą: <https://institute.eib.org/whatwedo/arts/artists-residencies/>.

PRAŠO EUROPOS KOMISIJOS:

42. apsvarstyti galimybę sudaryti žemėlapi, rodantį, kaip įvairiose valstybėse narėse šiuo metu apibrėžiami jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai, kad būtų galima palyginti šalių ir skirtingų sričių arba sferų duomenis;
43. remiantis programos „Kūrybiška Europa“ sėkme, toliau skatinti iniciatyvas, paprastai skirtas jauniems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams;
44. stengtis supaprastinti paraiškų dėl ES finansavimo teikimo procesus, kad jauniems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams būtų mažiau administracinės naštos;
45. apsvarstyti galimybę plėtoti jauniems menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams skirtas galimybes esamose Europos programose ir atitinkamose būsimose politikos srityse;
46. toliau plėtoti pagal programą „Kūrybiška Europa“ bendrai finansuojamus esamus teminius tinklus, skirtus menininkams ir kultūros bei kūrybos specialistams, dirbantiems įvairiuose kultūros ir kūrybos sektoriuose,⁶ kad būtų atskleidžiamas karjerą pradedančių jaunųjų menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų potencialas;
47. toliau skatinti mokslinius tyrimus šioje srityje, įskaitant kompleksinius mokslinius tyrimus; atlikti analizę, pagal kurią kultūra būtų susieta su įvairiomis mokslo ir ekonomikos sritimis; ir apsvarstyti galimybę sukurti ES finansuojamus tarpdalykinius mokslinių tyrimų tinklus, ypatingą dėmesį skiriant jauniems menininkams ir kūrybos specialistams, kad būtų ištirtos kultūrinės ir kūrybinės veiklos ir mokslo, technologijų, ekonomikos, socialinių inovacijų bei sveikatos sąsajos.

⁶ Europos tinklai: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/creative-europeculture-strand/european-networks>.

Apibrėžtys:

Šių išvadų tikslais:

- *jaunieji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai* – 18–30 metų amžiaus menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai, taip pat nauji menininkai ir kultūros bei kūrybos specialistai, kurie gali būti bet kokio amžiaus ir kurie pradeda savo karjerą;
- *kultūros ir kūrybos sektoriai* – visi sektoriai¹:
 - a) kurių veikla, kuri daugeliu atveju turi potencialą padėti skatinti inovacijas ir darbo vietų kūrimą, visų pirma kiek tai susiję su intelektine nuosavybe,
 - i) yra grindžiama kultūros vertybėmis ir menine bei kita individualia ar kolektyvine kūrybine raiška ir
 - ii) apima kultūrinę, meninę ar kitokią kūrybinę raišką perteikiančių prekių ir paslaugų plėtojimą, kūrimą, gamybą, sklaidą ir išsaugojimą bei susijusias funkcijas, tokias kaip švietimas ar valdymas,
 - b) neatsižvelgiant į tai,
 - iii) ar tų sektorių veikla orientuota į rinką, ar ne,
 - iv) kokios rūšies yra tą veiklą įgyvendinanti struktūra ir
 - v) kaip ta struktūra finansuojama.

Šiems sektoriams priklauso, *inter alia*, architektūra, archyvai, bibliotekos ir muziejai, dailieji amatai, audiovizualinė kūryba (įskaitant filmus, televiziją, vaizdo žaidimus ir multimediją), materialusis ir nematerialusis kultūros paveldas, dizainas (įskaitant mados dizainą), festivaliai, muzika, literatūra, scenos menai (įskaitant teatrą ir šokį), knygos ir leidyba, radijas ir vaizduojamieji menai.

¹ Ypatingą dėmesį skiriant sektoriams, nurodytiems 2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2021/818, kuriuo nustatoma 2021–2027 m. programa „Kūrybiška Europa“ ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1295/2013, 2 straipsnio 1 dalyje.

Šaltiniai:

- Tarybos rezoliucija dėl 2023–2026 m. ES darbo plano kultūros srityje (2022/C 466/01);
- Tarybos išvados dėl jaunimo galimybių pažinti kultūrą (OL C 326, 2010 3 12, p. 2);
- Tarybos išvados dėl jaunimo kūrybiškumo ir novatoriškumo potencialo skatinimo (OL C 169, 2012 6 15, p. 1);
- Tarybos išvados dėl jaunųjų kūrybiškų kartų (2019/C 189/06);
- Tarybos išvados dėl jaunuolių ir darbo ateities (2019/C 189/05);
- Tarybos išvados dėl kultūros ir kūrybos sektorių atsigavimo, atsparumo ir tvarumo (2021/C 209/03);
- Tarybos išvados dėl tarpkultūrinių mainų stiprinimo pasitelkiant menininkų ir kultūros bei kūrybos sektorių specialistų mobilumą ir daugiakalbystę skaitmeniniame amžiuje (2022/C 160/07);
- Tarybos išvados dėl menininkų, kuriems gresia pavojus, ir perkeltųjų menininkų (2023/C 185/09);
- Tarybos išvados dėl prieigos prie kultūros išteklių gerinimo ir puoselėjimo (C/2024/7446);

- 2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/818, kuriuo nustatoma 2021–2027 m. programa „Kūrybiška Europa“ ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1295/2013;
- 2021 m. spalio 20 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl menininkų padėties ir kultūros gaivinimo ES (2020/2261(INI));
- 2023 m. lapkričio 21 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl ES menininkų ir kultūros bei kūrybos sektorių darbuotojų socialinės ir profesinės padėties sistemos (2023/2051(INI));
- Atvirojo koordinavimo metodo (AKM) grupės ataskaita dėl menininkų ir kultūros bei kūrybos specialistų statuso ir darbo sąlygų: <https://culture.ec.europa.eu/news/eu-experts-publish-recommendations-to-improve-working-conditions-of-artists-and-cultural-and-creative-professionals>;
- „Voices of Culture“ ataskaita „Jaunimas, psichikos sveikata ir kultūra“ („Youth, Mental health and Culture“), 2023 m.;
- Menininkų darbo sąlygų platforma „CreativesUnite“ svetainėje, kurioje pateikiami ir atnaujinami AKM grupės apklausos rezultatai ir išvados: <https://creativesunite.eu/work-condition/>;
- UNESCO konvencija dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo (2005 m.);
- bandomasis projektas EUROGRADUATE: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/51f88c2e-a671-11ea-bb7a-01aa75ed71a1/language-en>;
- Porto Santo chartija „Kultūra ir demokratijos skatinimas: siekiant kultūrinės pilietybės Europoje“ (2021 m.);
- Rekomendacija dėl menininko statuso, UNESCO, 1980 m.;

- Kūrybiškumo įgalinimas: UNESCO 1980 m. rekomendacijos įgyvendinimas; 5-osios visuotinės konsultacijos, 2023 m.;
 - Kūrybinių balsų gynimas. Menininkai ekstremaliųjų situacijų atvejais – mokytis iš žurnalistų saugumo srities, UNESCO, 2023 m.;
 - Europos Komisijos gairės dėl individualiai savarankiškai dirbančių asmenų kolektyvinių sutarčių (angl. *Defending Creative Voices: European Commission Guidelines on collective agreements by solo self-employed people*);
 - 2024 m. gegužės 13 d. Tarybos rekomendacija „Europa kelyje“ – mobilumo mokymosi tikslais galimybės visiems (Europa.eu);
 - UNESCO kultūros ir meninio švietimo sistema, 2024 m.
-